

Türkiye Türkçesi Ağızlarında Dil Özellikleri-Etnik Yapı Bağlantısı ve Beklentilerimiz

PROF. DR. ZEYNEP KORKMAZ

Türkiye Türkçesi ağızları üzerindeki ilk derleme ve araştırmalar, XIX. yüzyılın ikinci yarısında 1867 yılına kadar götürülebilir. Ancak 70-75 yıllık bir dönemi içine alan 1867-1940 yılları arasındaki bu çalışmalar, daha çok doğu bilimcilerin ortaya koyduğu başlangıç niteliğindeki derleme ve değerlendirmelerdir. 1940'lı yıllarda başlayıp günümüze kadar uzanan derleme ve araştırmalar ise, genellikle yerli bilim adamlarının yaptığı çalışmalardır. Bunlar metin derlemesi, derleme-araştırma, belirli bir dil konusunu ele alma veya söz varlığını ortaya koyma yani sözlük hazırlama gibi birkaç farklı gruba ayrılabilir. Gittikçe gelişen teknolojiler yardımı ile gerçekleştirilen çeşitli nitelikteki bu çalışma ve araştırmalarla, bugün Türkiye Türkçesi ağızları üzerindeki bilgilerimiz hayli genişlemiştir. Bu sayede ağızların bir sınıflandırmasını yapma denemesi de gerçekleştirilebilmiştir. Ancak, bütün bu verimli çalışmalara rağmen, ağız araştırmaları alanında daha beklenen sonuçlara ulaşılabilmiş değildir. Hayli eksikliklerimiz vardır denebilir. Günümüzde Anadolu'da daha metin derlemesi yapılmamış bölgelerin bulunması, derleme ve ağız araştırması yapılan bazı bölgelerde ihmale uğramış dil adacıklarının varlığı, Türkiye Türkçesi ağızlarını toplu birer değerlendirmeden geçiren birleştirici ses bilgisi, şekil bilgisi ve anlam bilgisi gramerlerinin yazılamamış olması gibi. Şimdiye kadar yapılan çalışmalar daha çok, metin derlenen bölge veya illerin, o metinlere dayanan ağız araştırmalarının ortaya konması niteliğindedir. Oysa, dil atlaslarına uzanan çalışmalar başta olmak üzere, daha ele alınması beklenen önemli birtakım konularımız ve çözüm bekleyen sorunlarımız vardır. Bu sorunlardan biri de ağızların yapısındaki ortak ve birleştirici özellikler dışında, bu ağızları birbirinden ayıran çok farklı birtakım özelliklerin de yer alması dolayısıyla, yine el atılması beklenen

“ağız özellikleri ile etnik yapı arasındaki bağlantı” sorunudur.

Şimdiye kadar gerçekleştirilen Anadolu ve Rumeli ağızlarını sınıflandırma çalışmaları, genellikle ya coğrafi temeldedir; yahut da dil özellikleri ile coğrafi bölgeleri birleştiren birer sınıflandırmadır. Üzerinde durulabilecek nitelikteki sınıflandırmaların ilki, Ahmet Caferoğlu ile başlamıştır denebilir. A. Caferoğlu, *Fundamenta*'ya yazdığı Anadolu ve Rumeli ağızları konusundaki makalesinde, ağızlardaki genel özelliklere dayanan coğrafi temeldeki sınıflandırmasında bu ağızları altı coğrafi bölgeye ayırmıştır.¹ Coğrafi temeldeki bir başka sınıflandırma denemesi de Japon bilim adamlarından Toru Hayashi'ye aittir. Hayashi, coğrafi temelde bir sınıflandırma yapmasına rağmen, elbette ağızları böyle bir temele yerleştirebilmek için kapalı *e* ünlüsü, art ve orta damak ünsüzü *ñ*, kelime başında *p*- > *b*-, *t*- > *d*-, *k*- > *g*- değişimi ve *h* ünsüzünün durumu gibi ses ölçütlerini ele almış ve coğrafi dağılımı bu ölçütlere bağlamak istemiştir.² Tahsin Banguoğlu da Anadolu ağızlarının sınıflandırılmasında, söz gelişi Batı Anadolu ağızlarındaki *r* düşmesi veya Orta Anadolu ağızlarındaki ince-kalın *ö/ü* orta boğumlanmalı ünlülerin ve Doğu Anadolu ağızlarında ön seste *k*-, *t*- ünsüz korunması gibi ölçütlerin temel alınması gereğine işaret etmiştir.³ Macar Türkoloğu Georgy Hazai de Anadolu ve Rumeli ağızlarının sınıflandırılmasında *ñ*, *l*, *ğ*, *k* ünsüzlerindeki değişimler ile ünlüler arasındaki bazı değişimlerin ve şahıs eklerinin yapısının dikkate alınması gereği üzerinde durmuştur.⁴ Milan Adamoviç ise, kip ekleri üzerinde yaptığı çalışma dolayısıyla şimdiki zaman kipi ekinin Anadolu ağızlarındaki dağılımını ele almıştır.⁵ Tuncer Gülensoy'un -*yor* şimdiki zaman ekinin Anadolu ağızlarındaki yazılışını gösteren çalışması da bir bakıma ağız özelliği-coğrafi bağlantı temelinde bir çalışmadır denebilir.⁶ Anadolu ve Rumeli ağızlarını bazı ses, şekil bilgisi ve söz varlığı ölçütlerini kullanarak 14 ağız bölgesine ayıran Piet Kral'ın çalışması da ağızların yapısını daha geniş bir ölçüye dayandıran çalışmadır. Anadolu ağızlarındaki sınıflandırmayı yalnız coğrafi temeldeki leksik ölçüye dayandıran çalışmalar da vardır. Özcan

¹ “Die Anatolischen und Rumelischen Dialekte”, *Fundamenta*, C. 1, s. 239.

² “Anadolu Ağızlarının Coğrafi Dağılımı Üzerine Bir Deneme Çalışması”, *IV. Dilbilim Sempozyumu Bildirileri*, 17-18 Mayıs 1990, Boğaziçi Üniv. yay., s. 232-242.

³ “Anadolu ve Rumeli Ağızları”, *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, Dergâh yay., C. I, s. 132-134.

⁴ “Anadolu ve Rumeli Türk Ağızlarının Tasnifi Üstüne”, *Voprosy Tyurkologi*: K. Şestidesyatiletio Akademika Azerbaycan SSR, M. Şiraliyeva, Bakû 1971, s. 84-86.

⁵ *Konjugationsgeschichte der Türkischen Sprache*, Leiden 1985.

⁶ “Anadolu Ağızlarında Şimdiki Zaman Eki”, *TKA, Prof. Dr. İbrahim Kafesoğlu'nun Hatırasına Armağan*, Ankara 1985, s. 282-295.

Başkan'ın köy adları üzerine yaptığı “Türkiye’de Köy Adları Üzerine Bir Deneme” başlıklı yazısı⁷ bu niteliktedir.⁸

Dil özelliklerinin coğrafi temeldeki dağılımına dayanan bu genel sınıflandırmalar dışında, daha dar kapsamlı olan ve çeşitli il veya bölge ağızlarını ele alan ağız araştırmaları da vardır. Bu nitelikteki araştırmalarda dar kapsamlı sınıflandırmalara da yer verilmiştir. Söz gelişi, bizim *Güney-Batı Anadolu Ağızları* adlı kitabımızda Batı Anadolu ağızlarını kendi içinde beş alt ağız bölgesine ayırmamız⁹, Ahmet B. Ercilasun’un “Doğu Anadolu Ağızlarının Sınıflandırılması” başlıklı makalesinde, bazı ses ve şekil bilgisi özelliklerine dayanılarak bölgede bazı ağız sınırlarının tespiti¹⁰, Turgut Günay’ın Rize ilini kendi içinde beş ağız bölgesine, Turgut Acar’ın Artvin ilini dört ağız bölgesine¹¹, Turgut Acar’ın Artvin ilini dört ağız bölgesine ayırması gibi.¹² Bu nitelikteki dar kapsamlı sınıflandırmalar, Efrasiyap Gemalmaz’ın *Erzurum İli Ağızları*¹³, Necati Demir’in *Ordu İli ve Yöresi Ağızları*¹⁴, Ahmet Buran’ın *Keban, Baskil ve Ağın Yöresi Ağızları*¹⁵, Hamza Zülfiyar’ın *Bitlis ve Ahlat Ağızları*¹⁶, Tuncer Gülensoy’un *Kütahya ve Yöresi Ağızları*¹⁷, Faruk Yıldırım’ın *Adana ve Osmaniye İlleri Ağızları*¹⁸, Ali Akar’ın *Muğla İli Ağızları*¹⁹ gibi araştırmalarda da yer almıştır. Anadolu ağızlarının eldeki bütün yayın ve metinlere dayanan ağız özellikleri-coğrafya bağlantısındaki başarılı bir sınıflandırması Leylâ Karahan tarafından gerçekleştirilmiştir.²⁰ Bu sınıflandırmada Anadolu ağızları üç ana gruba ayrılmasına rağmen, her bir ağız grubuna giren çeşitli alt ağız grupları da tespit edilmiş olduğundan, sonuç olarak Anadolu’da birbirinden farklı 38 ağız bölgesinin

⁷ TDAY-Belleten 1970 (Ankara 1971), s. 237-251.

⁸ Bu konuda ayrıntılı bilgi için bk. Leylâ Karahan, *Anadolu Ağızlarının Sınıflandırılması*, TDK yay., Ankara 1996, s. IX-XVII.

⁹ TDK yay., 3. baskı, Ankara 1994, s. 92.

¹⁰ TKA yay., Prof. Dr. İbrahim Kafesoğlu Hatırasına Armağan, Ankara 1985, s. 219-223.

¹¹ *Rize İli Ağızları*, TDK yay., Ankara 2003, s. 25.

¹² *Artvin ve Yöresi Ağızları*, Erzurum 1972.

¹³ Atatürk Ü. yay., Erzurum 1978.

¹⁴ TDK yay., Ankara 2001,

¹⁵ *Keban Baskil ve Ağın Yöresi Ağızları*, FÜ. yay., Elazığ 1986.

¹⁶ “Van Gölü Çevresi Ağızlarının Özellikleri”, Ömer Asım Aksoy Armağanı, TDK yay., Ankara 1998, s. 297-317.

¹⁷ TDK yay., Ankara 1998.

¹⁸ TDK yay., Ankara 2006.

¹⁹ Muğla Ü. Yay., Muğla 2004.

²⁰ *Anadolu Ağızlarının Sınıflandırılması*, TDK yay., Ankara 1996.

varlığı tespit edilmiş bulunmaktadır.

İşte ister geniş kapsamlı ister dar kapsamlı olsun bu sınıflandırmalar, elbette bilimsel ölçülere başvurularak yapılmış gerekli ve çok yararlı değerlendirmelerdir.

Ancak, burada sınıflandırma açısından üzerinde durulması gereken bir başka husus da Türkiye Türkçesi ağızlarında; ses bilgisi, şekil bilgisi, ekler ve söz varlığı açısından çok çeşitli ve yer yer birbiriyle zıtlaşan farklı özelliklerin yer almış olması dolayısıyla, Anadolu'nun etnik yapısı ile ağız yapısı arasındaki bağlantı konusudur.

Tarihî kaynakların ve bu konuda yapılan araştırmaların ortaya koyduğu üzere, XI-XIII. yüzyıllar arasındaki göçlerle Anadolu'da 24 Oğuz boyunun *Kayı*, *Bayat*, *Bayındır*, *Avşar*, *Kınık*, *Salur*, *Beğdili*, *Çepni*, *Eğmir*, *Yüreğir* vb. 23 ve belki 24. olan *Alka Evliler* ile Oğuz dışı Kıpçak vb. daha başka Türk etnik unsurları da yurt tutmuştur.²¹ Bugün Türkiye Türkçesi ağızlarında ortak özellikler bir yana birbirinden çok farklı özelliklerin de yer almış olması, elbette Oğuz boyları arasında başlangıçtan beri var olan farklı ağız eğilim ve ayrılıklarına bağlanmaktadır. Gerçi, Eski Anadolu Türkçesinin sınırını çizen ve XV. yüzyıl ortalarından günümüze uzanan zaman süreci içindeki değişimler dolayısıyla yazı dili disiplininin uzak ve baskısız kalmış olan Anadolu ağzları, ses yapısında yeni birtakım değişim ve şekillenmelere de uğramıştır. Ama bu değişim ve gelişmelerdeki farklılık da yine Oğuz boyları arasındaki ağız ayrılıklarından kaynaklanmış olmalıdır. Aslında biz ağız yapısındaki bu ayrılıkları, Eski Anadolu Türkçesi metinlerinde de görmekteyiz. Kaldı ki Kaşgarlı Mahmud da *Divanü Lûgati't-Türk*'te boylardan söz ederken her boyun ayrı bir ağız olduğuna işaret etmiş; adları ve damgaları ile sıraladığı Oğuz boylarının birer kök olduğunu ve her boydan birtakım oymakların çıktığını kaydetmiştir.²² Demek oluyor ki bugün Anadolu ve Rumeli ağızlarında yer alan birbirinden çok farklı özellikler, aslında Oğuz boyları arasında ta başlangıçtan beri var olan birtakım ayrılıklardan kaynaklanmaktadır. Yoksa, söz gelişi Doğu ve Kuzeydoğu grubu ağızlarında ünlü benzeşmesi açısından genellikle gerileyici benzeşme egemen olurken, Batı grubu ağızlarında ilerleyici benzeşmenin egemen olması²³ nasıl açıklanabilir? Şimdiki zaman kipi kuran *-yor* ekinin Anadolu ve Rumeli ağızlarındaki dağılımında, *-yoru-r* > *-yoru-* > *-yor/-yo*, *-yA*, *-yI* / *-yU*, *-Ir/-I*, *-or* gibi çok

²¹ Faruk Sümer, *Oğuzlar-Türkmenler*, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı yay., İstanbul 1992, s. 173.

²² Besim Atalay çev., TDK yay., Ankara 1992, C. I, s. 29-30, 55.

²³ Leylâ Karahan, *age.*, s. 3-8.

farklı biçimlere girmiş olması, yalnızca zaman içindeki coğrafyaya bağlı değişmelerle açıklanabilir mi? Bunun dışında, bölgeden bölgeye şimdiki zaman kipi için *-yor* eki dışında tasvir filleri ile kurulan *gek-gērin* (< *gel-ik gel-ir-in*) ‘geliyorum’, *geli-batırın* (< *gel-ip yat-ır-ın*), *geliyomēz* ‘gelmiyoruz’ (< *gel-iyo u-maz-ız*) vb. gibi *gel-*, *yat-*, *u-* gibi tasvir görevi yüklenmiş yardımcı fiillerin yer alması nasıl mümkün olabilir.

Demek oluyor ki bugün Türkiye Türkçesi ağızlarında görülen ortak ve birleştirici özellikler dışındaki önemli birtakım ayrılık ve çeşitlenmeler, temelde Oğuz boyları arasındaki ağız ayrılıklarından kaynaklanmaktadır. O hâlde, günümüzde, bu ağızlar üzerindeki derleme ve araştırmaların hayli ilerlemiş olduğu bir aşamada, üzerinde durulacak önemli bir konu da etnik yapı ile ağız özellikleri arasındaki bağlantıyı kuracak; yani hangi ayırıcı ağız özelliklerinin hangi Oğuz boylarından geldiğini ortaya koyacak nitelikte çalışmaların yapılmasıdır. Şimdiye kadar bu konuda, bir iki küçük istisnası ile başka çalışmalar yapılmış değildir.

Gerçi, Türkiye Türkçesi ağızlarını idari taksimata uyarak iller ve yöreleri çerçevesinde ele alan yayınların “Giriş” bölümlerinde, genellikle, vaktiyle o bölgede yurt tutup yerleşik yaşama geçmiş birkaç boya veya belirli boylardan çıkmış oymak, aşiret ve cemaatlara ait tespitler, adları ile yer almış bulunmaktadır. Söz gelişi Kırşehir ve yöresinde; *Abdal*, *Avşar*, *Badıllı* (*Begdili*), *Bayat*, *Bayındır*, *Boynu inceli*, *Bügdüz*, *Çarıklı*, *Çepni*, *Eymür* vb. boy ve oymakların²⁴; Nevşehir ve yöresinde *Avşar*, *Inallu*, *Salur*, *Yıva* boyları ile bu veya öteki boylara bağlı *Çayan*, *Karabacılı*, *Karacaaraçlı*, *Kızılkoyunlu*, *Danışmentlü*, *Boynuinceli* oymak ve cemaatlerinin²⁵; Uşak’ta *Avşar*, *Aalayuntlu*, *Bayat*, *Kayı* boylarından gelme oymakların²⁶; Muğla ve yöresinde *Afşar*, *Bayat*, *Bayındır*, *Dodurga*, *Eymir*, *Kayı*, *Kınık*, *Yazır*, *Yüreğir* boylarının²⁷; Ordu ve yöresinde *Alayuntlu*, *Bayat*, *Bayındır*, *Çepni*, *Eymür*, *Karkın* boylarının²⁸ yerleşmiş olması gibi. Ancak, bu eserlerde hangi dil özellik veya özelliklerinin hangi boydan geldiği hususunu belirleyecek ölçü ve değerlendirmelere başvurulmamıştır. Çünkü böyle bir tespit bu çalışmalara eklenecek özel araştırma yöntemlerini gerekli kılmaktadır.

Zira, Anadolu’ya gelen Oğuz-Türkmen boyları ile bunlara bağlı oymak,

²⁴ Ahmet Günşen, *Kırşehir ve Yöresi Ağızları*, TDK yay., Ankara 2000, s. 11-14: Kırşehir’in etnik yapısı.

²⁵ Zeynep Korkmaz, *Nevşehir ve Yöresi Ağızları*, TDK yay., 2. baskı, Ankara 1994, s. 1-27: Nevşehir Bölgesinin Etnik Yapısı ve Bununla İlgili Tarihçesi.

²⁶ Gürer Gülsevin, *Uşak İli Ağızları*, TDK yay., Ankara 2002, s. 7, 193: Ağız Bölgeleri.

²⁷ Ali Akar, *Muğla İli Ağızları*, MÜ. yay., Muğla 2004, s. 4-5: Bölgenin Ağız Yapısını Oluşturan Boylar, Oymaklar.

²⁸ Necati Demir, *Ordu İli ve Yöresi Ağızları*, TDK yay., Ankara 2001, s. 38-42: Ordu İlinin Etnik Yapısı.

aşiret ve cemaatlerin Anadolu'daki yerleşim ve yayılmaları çok farklı etkenler altında birbiri içine girmiş ve karışmış bulunmaktadır. Önce şunu belirtelim ki, bu Oğuz boyları içinde konargöçer olanlar vardır. Bunların Anadolu ve Rumeli içindeki dağılımı hem etnik yapıyı çeşitlendirmiş hem de birbirine karıştırmıştır. Ayrıca Anadolu'nun siyasi ve sosyal yapısında zaman içinde kendini gösteren karışma ve kaynaşmalar, çok yerde ayrı boylara ait oymak, aşiret ve cemaatleri iç içe getirmiştir. Bunlar içine elbette Anadolu'ya göç etmiş Oğuz dışı Kıpçak, Çiğil vb. öteki Türk etnik unsurları da karışmıştır. Bu etkenlere bir de Osmanlı Devleti'nin XVII. ve XVIII. yüzyıllarda uyguladığı iskân politikası ile aynı boya mensup aşiretin bile ayrı ayrı bölgelere ve öteki aşiretler arasına yerleştirilmiş olması, Anadolu ve Rumeli'nin etnik yapısını iç içe sokmuş birbirine karıştırmıştır. Bugün bir ilçeye bağlı birbirine çok yakın köylerin ağızları arasında bile yer yer önemli ayrılıkların yer almış olması, büyük oranda bu etnik yapı ile ilgilidir. Yukarıdaki durumlara eklenecek bir başka durum da Anadolu'daki Oğuz boylarının bir süre sonra, mensup oldukları boy adlarını bırakarak XV. yüzyıldan bu yana Anadolu'daki yaşayış biçimleri ile ilgili olarak “*yerli reaya*”, *Yörük* veya *Türkmen* genel adları ile anılmış olmalarıdır. Bu adlar altındaki Oğuz boyları, daha küçük dallar oluşturan obalara (cemaat) da ayrılmıştır. Bu cemaatler de başlarındaki beylerin adlarına, siyasi faaliyetlerine veya meşgul oldukları meslek ve zanaatlarına göre almış oldukları cemaat adları ile anılmaya başlamıştır. Bu nedenle Anadolu'daki *Yörük* ve *Türkmen* arasında bağlı bulundukları boylar kesin olarak bilinmeyen yüzlerce cemaat vardır.²⁹

İşte Türkiye Türkçesinin etnik yapısında zaman içinde kendini gösteren bu karışık kaynaşmalar dolayısıyla, bugün etnik yapı ile ağız özellikleri arasındaki bağlantının kurulabilmesi için yapılan çalışmalara birtakım özel tespit ve araştırma yöntemlerinin daha eklenmesi gerekecektir. Biz vaktiyle “Anadolu Ağızlarının Etnik Yapı ile İlişkisi Sorunu” üzerinde yaptığımız bir araştırma ile *Kınık*, *Auşar* ve *Salur* boylarından gelen ağız özelliklerinin tespit edebilmiştik.³⁰ Buna Ahmet Caferoğlu'nun “Kırşehir Vilâyetinin Bugünkü Etnik Teşekkülüne Dair Notlar” (İÜ, Edebiyat Fak., *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, C. II/1-2 (1974), s. 79-96) adlı yazısı da eklenebilir.

Bir bildiri çerçevesinde özetlersek ele aldığımız bu konunun çözüme kavuşturulabilmesi için, biz, aşağıda belirtilen hususlarla ilgili çalışma yöntemlerinin de uygulanması gereğine inanıyoruz. Bu çalışma yöntemleri şu noktalarda

²⁹ Faruk Sümer, *Oğuzlar-Türkmenler*, AÜ, DTCF. yay., Ankara 1967, s. 489-502.

³⁰ *Türk Dili Üzerine Araştırmalar*, C. II, 2. baskı, TDK yay., Ankara 2005, s. 179-187.

özetlenebilir:

1. Ağız özellikleri ile etnik yapı arasındaki bağlantının tespitinde, ele alınan ağız bölgesinin dil yapısını ortaya koymak yeterli değildir. Bu konuda Anadolu ve Rumeli bölgelerindeki etnik dağılmayı tespit eden tarihî kaynaklara, bu kaynaklardan yararlanarak hazırlanmış araştırmalara başvurularak, o bölgede hangi Oğuz boylarının veya bu boylara mensup obaların yer aldığı belirlenmesi gerekmektedir. Bu konuda, Faruk Sümer başta olmak üzere yapılmış önemli çalışma ve yayınlar vardır.

2. A. Gökbel-Hikmet Şölen, *Aydın İli Tarihi*, İ. Gökçen, *Sarıhanda Yürük ve Türkmenler*, İ. Hakkı Uzunçarşılı, *Balıkesirde Çepniler*, Bahaeddin Yediyıldız, *Ordu Kazası Sosyal Tarihi*, Tayip Gökbilgin, *Rumeli'de Yürükler, Tatarlar ve Evlâd-ı Fatihan* gibi, etnik yapıyı ön planda tutan bölge ve şehir tarihlerine başvurulmalıdır.

3. Vergi tahrir defterlerinden, mühimme defterlerinden, vakıf defterlerinden, hatt-ı hümayunlardan, kadı sicillerinden ve destanlardan yararlanılarak, ele alınan ağız bölgesinde, hangi oymak ve cemaatlerin bulunduğu ve bunların hangi Oğuz boylarına mensup olduğunun tespiti yapılmalıdır.

4. Anadolu ve Rumeli'nin iskân tarihi ile ilgili araştırmalardan yararlanılarak hangi boyların veya bu boylara mensup oymak ve cemaatlerin nerelerde yerleştirilmiş oldukları tespit edilmelidir. Bu konularda da özellikle son yıllarda yapılmış değerli araştırmalar vardır.

5. Anadolu'ya gelen Oğuz boylarının hemen hepsi kendi boy adlarını yerleştikleri köylere de vermişlerdir. Bu konuda XVI. yüzyılda yapılan tespite göre, elde çok geniş bir liste vardır.³¹ Bu adlardan bir kısmının bugün de devam ettiği görülmektedir. Yalnız bu adlardan bir kısmı boy değil şahıs adları ile ilgili olduğundan boy adlarından gelen köy adlarının belirlenmesinde çok titiz davranılmalıdır. Gerek bu konuda yapılan özel araştırmalardan gerek *Türkiye'de Meskûn Yerler Kılavuzu* ile İçişleri Bakanlığınca yayımlanmış olan *Köylerimiz* adlı eserlerden, bu nitelikteki köy adları tespit edilebilir. Bu adların tarihî bir değerlendirmeden geçirilmesi de yerinde olur. Oğuz boylarına ait ayırıcı özelliklerin ortaya konmasında, boy adı taşıyan ve başka etnik unsurlarla karışmamış olan köy ağızlarının önemli bir yeri vardır. Çünkü ağız özellikleri-etnik yapı arasındaki en sağlam bilgiler bu köy ağızlarında saklanmıştır.

³¹ Faruk Sümer, *Oğuzlar-Türkmenler*, s. 450.

6. Hangi Oğuz boyundan geldiği belirlenen köylerden derlenen dil malzemesi, daha başka bölgelere yerleşmiş aynı boy mensuplarından derlenen malzeme ile de karşılaştırılarak daha net bir sonuca ulaşılmalıdır.

7. Hangi Oğuz boyundan geldiği belirlenen köylerden derlenen dil malzemesindeki özellikler, Anadolu ve Rumeli bölgelerinde yerleşmiş aynı boydan gelme ağız özellikleri ile de karşılaştırılırsa, daha net sonuçlar alınabilir.

8. Dar ağız bölgelerindeki yerleşmiş olan Oğuz boylarına mensup unsurlar daha çok oymak, oba, cemaat, aşiret gibi adlarla adlandırıldıkları için, bunlardan hangi Oğuz boyuna bağlı oldukları bilinmeyenlerin, ağız özelliklerindeki karşılaştırma yöntemi ile belirlenmesi gerekir.

9. Herhangi bir köy veya yerleşim bölgesinde hangi Oğuz boyunun veya o boya mensup oymak ve cemaatlerin yerleşmiş olduğunun tespiti, bir dereceye kadar, o yerleşim yerinde oturan halkın yaşlılarından veya gelenek hâlinde kuşaktan kuşağa geçen bilgilerle de sağlanabilir.

10. Ele alınan dar ağız bölgelerinde, eğer Anadolu'ya Oğuzlarla birlikte, daha önce veya daha sonra göç etmiş Kıpçak, Çiğil vb. Oğuz dışı Türk etnik unsurları da yurt tutmuş ise, bunların ağız özellikleri ile Oğuz boylarından gelme özelliklerin karışık kaynaşmasından oluşan şekilleri de dikkate almak gerekir. Bizim Bartın ve yöresi ağızları için yaptığımız bu nitelikteki çalışma önemli bir örnektir.

11. Anadolu'ya son zamanlarda gelmiş ve yerleştirilmiş bulunan adacıklar hâlindeki Oğuz dışı *Uygur*, *Tatar* vb. daha başka unsurlara ait ağızların da ayrıca tespiti yerinde olur.

12. Her bir ağız bölgesi için gerçekleştirilecek bu çalışmalardan sonra, konuyu daha kapsamlı ölçülerle ele alarak, Türkiye Türkçesi ağızlarının bir etnik dağılım haritasına bağlanması gerekir.

13. Ancak yukarıda belirtilen aşamalardan geçirilecek çalışmalardan sonra, Türkiye Türkçesi ağızlarındaki etnik yapı-ağız özellikleri bağlantısını ortaya koyacak değerlendirmeler yapılabilir.

Şurasını da unutmamak gerekir ki bu nitelikteki çalışmalar, sabır isteyen çok yönlü ve yorucu çalışmalardır. Bu nedenle böyle bir çalışmanın ancak bir proje kapsamında ve iş bölümü ile ele alınmasının uygun olacağı görüşündeyiz.